

Dünya Bal Ticareti ve Türkiye'nin Yeri

Arıcılık ve bal tüketimi insanlık tarihi kadar eskidir. M.Ö'sine ait mağara duvarlarında arı figürlerine rastlanmaktadır. Anadolu'da da M. Ö. 1300'lü yıllarda yaşayan Hititler'e ait Boğazköy'deki taş yazıtlarda arıdan ve baldan bahsedilmektedir.

Ekonomik bakımdan arıcılık emek-yoğun bir faaliyet olarak tanımlanır. Göreceli biçimde az sermaye ile yapılabilmesi, üretime geçişi kısa bir zaman alması, üreticiye temel veya ek bir gelir kaynağı oluşturması sektörün önemli avantajlarıdır. Aile içi işgücünü iyi bir şekilde değerlendiren bir faaliyet olması dolayısıyla az gelişmiş ülkeler bakımından olduğu kadar, gelişmiş ülkeler bakımından da büyük önem taşır. Az topraklı veya topraksız, orman içi veya orman kenarı, düşük gelirli aileler tarafından yapılabilmesi de bu ayrıcalıkları arasındadır. Bunlara ek olarak arıcılık, dışa bağımlılığı düşük bir faaliyet dalıdır. Dolayısıyla Türkiye ekonomisinin karşılaştığı en önemli sorunlardan olan cari işlemler açığı üzerinde olumsuz bir etkide bulunmaz.

Arıcılık tarımsal bir faaliyet olmakla birlikte, kendine özgü bir yan sanayiinin doğmasına neden olarak da ulusal gelire katkıda bulunmaktadır. Kovan, maske, körük, el demiri, ilâç, temel petek, vs. gibi araç ve gereçler bu yan sanayiinin belli başlı ürünleridir. Birçok ülke ise bal ve öteki arıcılık ürünlerinin ihracı yoluyla ekonomilerine önemli miktarlarda döviz geliri kazandırmaktadır.

Fakat bütün bu sayılanlardan daha önemlisi arıcılığın polinizasyon etkisidir. Diğer bir deyişle, çiçek tozlaşmasını sağlaması dolayısıyla meyva ve sebze üretimine yapmış olduğu hayati katkılardır. Einstein'ın, "arıcılık biterse dünyadaki insan yaşamı da bir iki yıl içinde sona erer" biçimindeki öngörüsü bununla ilgilidir.

Geleneksek olarak arı ürünlerinden ticareti en yaygın biçimde yapılanı doğal (işlenmemiş) baldır. Doğal bal daha çok likit,

kristalize veya petek biçiminde işlenmeden tüketilir. Ancak ilâç olarak veya gıda maddelerine ya da içeceklerle katkı maddesi olarak da yaygın biçimde kullanılmaktadır.

Arıcılık ürünleri arasında doğal baldan ayrı olarak bal mumu, propolis, arı sütü, arı zehiri, vs. de yer almaktadır. Hatta günümüzde bazı ülkeler doğal baldan çok, göreceli biçimde bu ürünlerin ticaretinden önemli gelirler elde etmeye başlamışlardır. Ancak bu ürünler konusunda veri bulmanın güçlükleri dolayısıyla bizim üzerinde duracağımız konu doğal balın uluslararası ticaretidir.

Dünya Bal Üretiminde Başlıca Ülkeler

Tablo 1'de 2012 yılı itibarıyla dünya bal üretiminde en büyük paya sahip ilk 10 ülke sırasıyla gösterilmiştir. Görüleceği gibi, Çin 451.600 ton üretim ile ilk sırada gelmekte olup bu ülkenin dünya üretimi içindeki payı yüzde 28,1'dir. İkinci sırada 88.162 ton ile Türkiye gelmekte ve dünya üretiminin yüzde 5,5'ini karşılamaktadır. Arjantin, Ukrayna, ABD, Rusya ve Hindistan ise sonraki sıraları almaktadırlar. Dikkati çekmiş olacağı gibi, ilk sıradaki Çin ile ikinci sıradaki Türkiye arasında dünya üretimindeki pay açısından oldukça büyük fark bulunmaktadır.

Tablo 1: Dünya Bal Üretimi Ülke Sıralaması, 2012

Sıra	Ülke	Üretim (Ton)	Dünya üretiminde yüzde payı
1	Çin	451.600	28,1
2	Türkiye	88.162	5,5
3	Arjantin	75.500	4,7
4	Ukrayna	70.134	4,4
5	ABD	66.720	4,1
6	Rusya Federasyonu	64.898	4,0
7	Hindistan	61.000	3,8
8	Meksika	58.602	3,6
9	İran	48.000	3,0
10	Ethiopia	45.905	2,9
	Dünya-toplamı	1.592.701	100,0

Kaynak: FAO veritabanı.

Prof. Dr. Halil SEYİDOĞLU
Doğuş Üniversitesi, İstanbul.

Verimlilik Sıralaması

Ekonomik açıdan kuşkusuz üretim hacmi kadar verimlilik de çok önemli bir ölçüttür. Verimlilik ülkenin toplam bal üretiminin toplam kovan sayısına oranlanmasıyla hesaplanır.

Tablo 2’de 2012 yılı için bal üretiminde verimliliği en yüksek olan ülkeler sıralamalı olarak gösterilmiştir. Buna göre Çin, kovan başına 50,3 kg. üretim ile dünya sıralamasında en başta yer alır. Bu ülkeyi 46,7 kg. ile Kanada, 40,0 ile Uruguay, 30,9 kg. ile Meksika izlemektedir. ABD 25,4 kg. ile 6. sırada yer alır. Türkiye ise kovan başına ortalama 14,6 kg. ile ancak 12. sırada gelmekte ve 19,9 olan dünya ortalamasının altında bulunmaktadır. Bu ise Türkiye aracılığının karşılaştığı en ciddi sorunlardan birisidir. Bu rakamlardan öyle anlaşılmaktadır ki, dünya üretiminde ikinci olan Türkiye, bu üstünlüğünü verimliliğin yüksek oluşundan değil, kovan sayısının büyüklüğünden elde etmektedir. Oysa eğer verimliliğini dünya ortalaması düzeyine çıkartabilecek olursa aynı miktar üretimi yüzde 17 gibi daha düşük kovan sayısı ile gerçekleştirebilecek (veya aynı sayıdaki kovanla bu oranda daha fazla üretim yapabilecektir).

Tablo 2: Dünya Bal Üretiminde Verimliliği En Yüksek Ülkeler Sıralaması, 2012

Sıra	Ülke	Verimlilik (Kovan başına üretim, kg)
1	Çin	50,3
2	Kanada	46,7
3	Uruguay	40,0
4	Meksika	30,9
5	Brezilya	30,7
6	ABD	25,4
7	Arjantin	25,4
8	Ukrayna	24,3
9	Rusya Federasyonu	20,0
10	Angola	19,8
11	Romanya	17,8
12	Türkiye	14,6
	Dünya	19,9

Kaynak: FAO verilerinden hesaplandı.

Bir işletmenin ekonomik açıdan başarısı büyük ölçüde onun üretimdeki verimliliğine bağlıdır. Bal üreticiliği bunun bir istisnası değildir. O bakımdan Türkiye’de bal üretiminde verimliliğin yükseltilmesi öncelikli politikamızın temel hedefi olmalıdır.

Dünya Bal Ticaretinin Boyutları

Dünyanın bal ticaretinin boyutları Tablo 3’teki verilerden izlenebilir. Tablo 2000-2011 dönemindeki dünya bal ithalatı ile ortalama ithalat fiyatlarını göstermektedir. Buna göre 2000 yılında 44.084.700 bin dolar olan dünya bal ithalatı sürekli artış göstererek 2011’de 169.108.300 bin

dolara ulaşmıştır. Cari fiyatlarla verilmiş olsalar da rakamlar dünya bal piyasasında önemli bir artış sağlandığını ifade etmektedir. Nitekim, konuya miktar olarak bakıldığında da 2000 yılında 372.199 ton ithalatın, 2011 yılında 497.202 tona kadar yükseldiği görülmektedir.

Tablo 3: Dünya Doğal Bal İthalatı ve Türkiye’nin İhracat Gelirleri 2000-2011

Yıllar	İthalat miktarı (ton)	İthalat değeri (bin \$)	İthalat fiyatı (\$/kg.)	Türkiye’nin Toplam İhracat Gelirleri (bin \$)
2000	372.199	44.084.700	1,18	27.774,9
2001	357.044	45.974.900	1,29	31.334,2
2002	404.872	70.465.200	1,74	36.059,1
2003	402.865	98.137.700	2,44	47.252,8
2004	392.268	93.206.700	2,38	63.167,1
2005	424.368	75.049.100	1,77	73.476,4
2006	440.898	83.185.200	1,89	85.534,7
2007	420.550	91.740.500	2,18	107.271,7
2008	453.350	125.026.400	2,76	132.027,2
2009	436.399	127.832.100	2,93	102.142,6
2010	495.277	150.437.900	3,04	113.883,2
2011	497.202	169.108.300	3,40	134.906,9

Kaynak: FAO veritabanı ve Kalkınma Bakanlığı verileri.

Bal ithalatı fiyatlarındaki değişme ise çok dikkat çekicidir. Nitekim, 2000 yılında kg. başına ortalama 1,18 dolar olan ithalat fiyatları, bazı yıllar görülen düşümlere karşın 2011’de 3,40 dolara yükselmiştir. Özellikle de 2006 yılından sonra fiyatlardaki artışların hızlandığı görülmektedir. Serbest piyasa koşulları altında fiyatlardaki değişme kuşkusuz dünya arz ve talebi ile açıklanabilir. Buna göre de fiyat artışlarının ana nedeni ihracat arzının ithalat talebindeki artışlara yeterince cevap verememesidir. 2006 yılından sonra nedeni bilinmeyen kitlesel arı ölümleri sonucu (Colony Collapse Disorder-CCD) dünya üretiminde göreceli düşüş, fiyatların artmasında önemli ölçüde etkili olmuştur.

Başlıca İthalatçı Ülkeler ve Onların Tedarikçileri: AB Ülkeleri

Tablo 4’ten de görüleceği gibi en büyük ithalatçı bölge Avrupa Birliği’dir. Ancak ülke bazında alındığında ABD yüzde 23,7 ile ilk sırada gelir. Bu ülkeyi yüzde 16,0 ile Almanya ve yüzde 7,5 ile İngiltere izler. Japonya (yüzde 6,9) ve Fransa (yüzde 6,4) da öteki önemli ithalatçı ülkelerdir. Bu dört ülkenin dünya ithalat pazarındaki paylarının toplamı yüzde 60,5’tir.

Tablodan da görüleceği gibi, önemli doğal bal ithalatçısı ülkelerin çoğu AB üyesidir. AB, ABD ve Japonya’dan sonra en önemli ithalatçı ülke Suudi Arabistan’dır. Aslında Orta Doğu ülkeleri bal ithalatında önemli bir pazar oluşturmaktadır. Suudi Arabistan’ın dışında Kuveyt, Oman, Katar ve Yemen Orta Doğu’nun önemli alıcı ülkeleridir.

Tablo 4: Dünya Bal İthalâtı: Sıralamalı Olarak En Büyük İthalâtçılar, 2011

Sıra	Ülke	İthalât Değeri (bin US\$)	Yüzde pay
1	AB(27) bölge içi tic. hariç	425.034	25,1
2	ABD	401.186	23,7
3	Almanya	270.833	16,0
4	İngiltere	126.380	7,5
5	Japonya	117.488	6,9
6	Fransa	108.401	6,4
7	İtalya	57.942	3,4
8	Belçika	56.684	3,4
9	Suudi Arabistan	52.443	3,1
10	İspanya	45.955	2,7

Kaynak: FAO veritabanı

Avrupa Birliği, dünyada en fazla kişi başına bal tüketimi olan bölgedir. AB, toplam bal talebinin yaklaşık yüzde 60'ını kendi

Tablo 5: Başlıca Bal İhracatçısı Ülkeler, İhraç Miktarı ve İhracat Geliri Cinsinden Sıralama, 2011

Sıra	Ülke (bölge)	İhracat miktarı, ton	Dünya İhracat miktarının Yüzdesi	Sıra	Ülke (bölge)	İhracat değeri (1000\$)	Dünya ihracat değerinin Yüzdesi
1	Çin	101.463	20,6	1	Arjantin	223.448	13,5
2	Arjantin	72.356	14,7	2	Çin	205.511	12,4
3	Hindistan	28.940	5,9	3	Almanya	114.352	6,9
4	VietNam	28.032	5,7	4	Meksika	90.359	5,5
5	Meksika	26.888	5,5	5	AB(27), bölge-içi tic. hariç	81.954	5,0
6	Brezilya	22.399	4,5	6	İspanya	80.280	4,9
7	Almanya	18.946	3,8	7	Hindistan	76.377	4,6
8	İspanya	18.771	3,8	8	Brezilya	70.869	4,3
9	Belçika	16.833	3,4	9	Viet Nam	63.759	3,9
10	Uruguay	15.243	3,1	10	Yeni Zelanda	63.418	3,8
11	Macaristan	12.421	2,5	11	Macaristan	60.678	3,7
41	Türkiye	1.103	0,2	39	Türkiye	5.206	0,3
	Toplam	492.708	100,0		Toplam	1.652.691	100,0

Kaynak: FAO verileri

iç üretimi ile karşılamaktadır. Tüketici tercihleri açısından AB tüketicilerinin daha çok beyaz ve açık kehribar rengi balı tercih ettikleri bilinmektedir (USAID, 2012).

Yukarıda da değinildiği gibi AB içinde en fazla bal ithal eden ülke Almanya'dır. Alman bal ticaretinin merkezi Bremen ve Hamburg yöresidir. Almanya'nın aynı zamanda AB içinde önemli bir bal üreticisi olduğunu da hatırlatmak gerekir (2012 verilerine göre İspanya, Romanya ve Macaristan'ın ardından 4. sırada).

AB içinde Almanya'dan sonra en büyük ithalâtçı ülkeler İngiltere, Fransa ve Belçika'dır. Belçika özellikle Çin balını reeksport etmesiyle ünlüdür. Antwerp Belçika'ya ithal edilen balın ana giriş merkezidir; ancak ithalâtı

gerçekleştirenler yalnızca Belçika şirketleri olmayıp Alman, Fransız ve Hollanda şirketlerinin de bu liman üzerinden doğrudan bal ithal ettikleri ve kendi taşıma araçlarıyla ülkelerine sevk ettikleri bilinmektedir (USAID, 2012).

Dünya Bal İhracatçıları

Dünya bal pazarlarının daha iyi anlaşılabilmesi için ithalâtçı ülkelere ayrı olarak başlıca bal ihracatçılarına da bakmak gerekir. Tablo 5'te bal ihracatçıları ülkelere hem fiziki ihraç miktarları, hem de ihracat değerlerine göre sıralamalı olarak gösterilmiştir. Ton olarak ihraç edilen miktar açısından ele alındığında Çin 101.463 tonla en büyük ihracatçı durumunda olup dünya ihracatının yüzde 20,6'sını karşılamaktadır. Çin'den sonra sıralamanın en üstünde yer alan ülkeler arasında ise Arjantin (%14,7), Hindistan (%5,9), Vietnam (5,7) ve Meksika (%5,5), vs. gelmektedir.

İhracat miktarları yerine ihracat gelirleri açısından bakıldığında ise ülke sıralamasında değişiklik olmaktadır. Bu taktirde Arjantin 223.448 bin dolar veya toplam ihracat gelirlerinin yüzde 13,5'i ile ilk sıraya yerleşir. Çin ise yüzde 12,4 ile ikinci sıraya gerilemekte ve bu ülkeyi Almanya (%6,9), Meksika (%5,5) ve 27 üyeli AB grubu (%5,0) izlemektedir. Bölge olarak AB'yi sıralama dışı bırakırsak 5. sırayı İspanya almaktadır.

Her iki sıralamada da Türkiye'nin yeri, maalesef dünya üretiminde sahip olduğu konumla bağdaşmayacak kadar gerilerdedir. Nitekim tabloda da açıkça görüldüğü gibi fiziki ihracat açısından Türkiye yüzde 0,2 ile 41., ihracat değerine göre yapılan sıralamada da yüzde 0,3'lük payla ancak 39.

sırada gelmektedir. Kuşkusuz ki bu durum çok önemli bir gelişkiye işaret etmektedir. Dünyanın 2. en büyük bal üreticisi olarak Türkiye'nin dünya ihracatındaki yerinin bu kadar gerilerde olması normal karşılanamaz.

Başlıca Bal İhracatçısı Ülkelerin Piyasaları

Yukarıda da belirtildiği üzere Çin fiziki bal üretimi açısından en büyük ülke konumundadır. Aynı zamanda fiziki ihracatta da ilk sırada yer alır. Çin'in ihracatı içinde Japonya'nın payı yüzde 31,9 gibi oldukça yüksek bir orandadır (2009). Ancak Çin toplam olarak en büyük ihracatını AB'ye yapmaktadır. Belçika, İngiltere, İspanya, Portekiz, Almanya, Hollanda ve Fransa gibi AB ülkeleri Çin'in en büyük ihracat piyasalarıdır. Son zamanlarda bu ihracatta ayrıca bir artış görülmesi de dikkat çekmektedir.

Belirtmek gerekir ki Çin'in AB'ye bal ihracatı ilginç özellikler göstermiştir. 2002-2004 döneminde AB, Çin'den bal ithalâtını yasaklamıştı. Bunun nedeni ise Çin'in bal ürünlerinde yoğun olarak chloramphenicol, streptomycin ve tetracycline gibi antibiyotik ve kalıntılarına rastlanması idi. 2004 yılında Çin'in baldaki ilâç kalıntılarını azaltmayı kabul etmesinden sonra AB, bu ülkeye karşı uyguladığı ithalât ambargosunu kaldırdı. Fiyatının düşüklüğü ve aralarında ticaret ilişkilerinin genel olarak gelişmekte olması dolayısıyla Çin balı günümüzde de AB piyasasında normal üstü bir büyüme göstermektedir. Ancak bu büyümenin daha çok düşük piyasa segmentinde gerçekleştiğini, dolayısıyla yüksek kaliteli monofloral piyasa segmentini bundan fazla etkilenmeyeceği düşünülebilir.

Aslına bakılırsa bir dönem Çin, ABD piyasasının da temel ihracatçısı durumunda idi. Ancak 2001'de Amerikan Ticaret Bakanlığının koyduğu %221 gibi çok yüksek oranlı bir anti dumping vergisinden sonra Çin'in bu piyasaya ihracatında büyük düşüş yaşanmıştır. Örnek olarak 2001'de Çin'in ABD'ye 17.313 ton olan ihracatı 2011'de yalnızca 1.530 olmuştur.

Burada ilginç bir strateji değişikliğinden söz etmek gerekir. Bir yandan AB ambargosu, öbür yandan Amerikan'ın anti-dumping vergisi 2000'li yıllarda yüksek ilâç kalıntısı olan Çin balının üçüncü ülkeler aracılığıyla bu pazarlara girişini özendirici etki yapmıştır. Örneğin Haziran 2010'da Avrupa Birliği, Hindistan balına, menşenin belirlenememesi, ağır metal ve antibiyotikle karışık olması gibi nedenlerle yasak koymuştur. ABD ise halen Hindistan balını yasaklamış değildir. Ancak bu ülkenin yaptığı ithalâtının önemli bölümünün Çin orijinli olduğuna dair kanıtlar vardır. Vietnam, Malezya, Tayvan, Endonezya ve Tayland gibi ülkelere ABD'ye yapılan ihracatta da görülen önemli artışlar Çin'in bu ülkeler kanalıyla Amerikan piyasasında dumping yapmakta olduğu kuşkusunu doğurmaktadır. Örneğin yapılan bir tahmine göre bugün ABD'de tüketilen balın üçte birinden

fazlası Çin'den kaçak olarak bu ülkeye sokulmaktadır (Food Safety News, 2011).

Belçika ile ilgili olarak bu ülkenin önemli bir üretici olmamakla birlikte Çin balını reeksport etmesi dolayısıyla, sayılı ihracatçılar arasına girdiğini hatırlatmalıyız. Nitekim üretimine oranla göreceli olarak çok yüksek ihracat rakamları da bunu ifade etmektedir. Reeksport ticaretinin büyük bölümünün de AB ülkelerine yönelik olduğu bilinmektedir.

Türkiye'nin Bal İhracatı

Türkiye dünya bal üretimindeki büyük ağırlığına karşın ihracattan yeteri kadar yararlanabilen bir ülke değildir. 2012 yılında yalnızca 863 ton ihracat yapabilmış ve bunun karşılığında 3.679 bin dolar bir döviz geliri elde etmiştir. Bunun dünya ihracat gelirlerine oranı ise yalnızca yüzde 0,2'dir. 2011 yılında da ihracat miktarı 1.103 ton, döviz gelirleri 5.206 bin dolar ve dünya bal ihracat gelirleri içindeki payı yüzde 0,3 olmuştur. Bu performansı ile Türkiye 2011 yılında dünya bal ihracatı miktarında 43. ve bal ihracat değerinde 39. sırada yer almıştır. Önemli üretici olan bir ülkenin ihracattaki paylarının bu derece düşük olması kuşkusuz ki Türkiye'nin konumuna uygun düşmemektedir.

Daha önceki yılların ihracat değerlerine bakıldığında da durumda bir iyileşme olmadığı, hatta geriye gidiş eğiliminin daha da hızlandığı görülmektedir. Nitekim Tablo 6'ya göre, 2000 yılında 3.515 ton (5.889 bin\$) ihracat yapılmaktaydı. İzleyen yıllarda bu miktarlar 4.328, 15.294 ve 14.776 ton olarak gerçekleşmiştir. İhracat değeri de 2003'te 36.687 bin dolara ulaşmış iken 2004'ten sonra belirgin bir düşüşe geçmiştir. 2009'da görülen göreceli artış da uzun vadeli olmamış, düşüş eğilimi günümüze dek sürmüştür.

Aslında 2002 ve 2003 yıllarında Türkiye'nin ihracatında ortaya çıkan artışlar daha önce de sözünü ettiğimiz üzere AB'nin Çin'e uyguladığı ithalât ambargonun etkilerini yansıtır. Diğer bir deyişle AB, Çin'den bal ithalini yasaklayınca Türkiye için önemli bir fırsat doğmuştu; çünkü AB iç talebini Türkiye'den karşılamaya yönelmişti. Ancak ne var ki, Türkiye bu fırsatı yeteri kadar değerlendirememiştir: AB'ye ihraç edilen balda Çin balında olduğu gibi yüksek miktarlarda ilâç kalıntısı bulunması, balın bileşiminin uluslararası standartlara uygun olmaması, vs. gibi nedenlerle Türkiye'den ithal edilen balın önemli bir kısmı iade edilmiş ve daha sonraki yıllarda da ithalât başka ülkelere kaydırılmıştır. Bu bir anlamda Türkiye'nin bal ihracatında AB pazarını kaybetmesi demektir. Oysa Türkiye coğrafi olarak AB'ye yakın ve AB ile Gümrük Birliği Anlaşması gibi özel ekonomik düzenlemeleri olan bir ülkedir. Kısacası, AB piyasasında hak ettiğimiz yerin yeniden kazanılarak bu piyasaya ihracatın artırılması bugün için ciddi olarak üzerinde durulması gereken bir konudur.

Tablo 6'da aynı zamanda dönem boyunca Türkiye'nin ortalama bal ihracatı fiyatlarına da yer verilmiştir. Bu fiyatlar dünya fiyatlarına oranla oldukça yüksek düzeylerdedir.

Kaliteli balın yüksek fiyatla satılması doğaldır. Ancak balın fiyat esnekliği yüksek bir ürün olduğu, dolayısıyla fiyat artışları karşısında üreticilerin alternatif satıcılara ve ikame ürünlere yönelecekleri unutulmamalıdır.

Aslında Türkiye’de bal ihraç fiyatlarının yüksek olmasının asıl nedenlerinden birisi verim düşüklüğüdür. 2007-2008 yıllarında ve ondan sonraki yıllarda küresel ısınmanın etkisiyle görülen arı ölümlerinin de bal üretimi ve ihracatı üzerinde olumsuz etkilerde bulunduğunu belirtmek gerekir.

Dünya ülkeleri ortalama olarak üretimlerinin dörtte birinden fazlasını ihracata ayırmaktadırlar (1990-2011 ortalaması 26,5). Eğer Türkiye de dörtte bir oranında ihracat yapabilmiş olsaydı 2012 yılında 22.041 ton ihracat gerçekleştirmiş olacak ve bunun karşılığında o yılın ihraç fiyatlarıyla ülkemize 94.774 bin dolar döviz kazandırılmış olacaktı. Oysa gerçekte üretimin ancak yüzde 1,0’i kadar (863 ton) ihracat yapılmış ve yalnızca 3.679 bin dolar tutarında bir döviz geliri elde edilmiştir.

Türkiye’nin ihracat pazarları ise Tablo 7’den izlenebilir. Buna göre 2012 yılında en büyük ihracat 391,4 ton ile ABD pazarıdır. Bu ülkeyi 144,3 tonla KKTC, 99,5 tonla Almanya ve diğerleri izlemektedir. Böylece 2012 yılında toplam süzme bal ihracatımız 863 ton olmuş ve bunun karşılığında ülkeye 3.678,9 bin dolar döviz girişi sağlanmıştır.

Türkiye’nin bal ihracatı süzme ve petekli olmak üzere iki şekilde yapılmaktadır. Örneğin ABD’ye daha çok süzme bal ihraç edilir. Petekli balın başlıcalıcıları ise Almanya ve Suudi Arabistan’dır. TÜİK verilerine göre Türkiye 2012 yılında yukarıda belirtilen 863 ton süzme bala ek olarak 400,4 ton da petekli bal ihraç etmiştir (ihracat değeri 2.327,6 bin dolar). Ancak kuşkusuzdur ki yine de bu ihracat rakamları Türkiye’nin ihracat potansiyelini yansıtmaktan uzaktır.

Belirtmek gerekir ki Türkiye yalnız bal ihraç eden değil, aynı zamanda bal ithal eden bir ülkedir. Zaman zaman bal ithalâtının önemli önemli miktarlara ulaştığı görülmektedir. Örneğin 2008 yılında 1.247 ton ithalât yapılmış ve karşılığında 4.002 bin dolar döviz harcanmıştır. Bu rakam ise o yılki bal ihracatından elde edilen döviz gelirlerinin yaklaşık iki katına eşittir.

Resmi ithalâtın yanında bir de ülkemize kaçak yollardan giren yabancı ülke balları bulunmaktadır. Özellikle İran ve Çin menşeli olan ucuz fiyatlı bu kaçak balların düşük kaliteli olduğu ve ciddi bir ilâç kalıntısı içerdiği ise bilinmektedir. Ayrıca bu kaçak balların ülkemizde temiz ve saf bal üreten gerçek arıcılarımıza büyük zararlar verdiği bilinmektedir. Dolayısıyla kaçak bal girişlerinin önlenmesi de ülkemiz arıcılığı bakımından büyük önem arz etmektedir.

Tablo 7: Türkiye’nin Süzme Bal İhracatının Ülkelere Göre Dağılışı 2012

Sıra	Ülke	Verimlilik (Kovan başına üretim, kg)	
		Dolar (1000\$)	\$/kg.
Ülke adı	İhracat (ton)		
ABD	391,4	1 013,6	2.59
KKTC	144,3	704,0	4.9
Almanya	99,5	711,1	7.2
Suudi Arabistan	39,2	223,9	5.7
Libya	38,0	144,4	3.8
Irak	37,3	223,6	6.0
Çin	29,3	228,9	7.8
Fransa	21,6	66,1	3.1
Belçika	21,6	53,3	2.5
Diğer	40,8	310,0	7,6
Toplam	863,0	3.678,9	

TÜİK veritabanı.

Tablo-6: Türkiye’nin Bal İhracatı, ihracat Fiyatları, İhracat/Üretim Oranları

Sıra	İhracat miktarı (ton)	İhracat Değeri (bin dolar)	Türkiye’de Fiyat (\$/kg)	Dünya Bal fiyatları (\$/kg)	Üretim (ton)	İhracat/ Üretim (%)	Dünya İhracatına oranı (%)
2000	3515	5889	1,68	1,18	61.091	5,7	1,3
2001	4328	6800	1,57	1,29	60.190	7,2	1,5
2002	15294	30687	2,01	1,74	74.555	20,5	5,4
2003	14776	36421	2,46	2,44	69.540	21,2	5,1
2004	5686	16329	2,87	2,38	73.929	7,7	1,8
2005	2143	6564	3,06	1,77	82.336	2,6	0,7
2006	1916	4449	2,32	1,89	83.842	2,3	0,6
2007	398	1293	3,25	2,18	73.935	0,5	0,2
2008	397	2286	5,76	2,76	81.364	0,5	0,1
2009	900	4495	4,99	2,93	82.003	1,1	0,3
2010	1265	5811	4,59	3,04	81.115	1,6	0,3
2011	1103	5206	4,72	3,40	94.245	1,2	0,3
2012	863	3679	4,3		88.162	1,0	0,2

Kaynak: TÜİK veritabanı.

Sonuç

Dünya bal ithalatındaki görülen artışlar ve uluslararası bal fiyatlarının ondan daha da hızlı biçimde yükselmekte olması, bal üretim ve ticaretinin gelecekte de kârlı bir faaliyet olmaya devam edeceğini ortaya koymaktadır. Bir yandan dünya bal talebi büyürken, diğer yandan önemli tüketim piyasalarında üretim artışlarının yavaşlamakta olması başarılı üretici ve ihracatçılarımızın gelecekte de bu fırsattan yararlanarak kârlarını arttırabileceklerini ifade etmektedir.

Türkiye arıcılık açısından her türlü uygun doğal koşullara sahip bulunmaktadır. Üretim miktarı açısından dünya ikincisi olmasına rağmen bu avantajını ihracat alanında değerlendirememektedir. Oysa ülkemiz coğrafi konum itibarıyla başlıca pazarlar olan AB ülkeleri ve Orta Doğu'daki Arap ülkelere yakın bir bölgededir. Ayrıca AB ülkeleriyle aramızdaki ticareti kolaylaştıran bir Gümrük Birliği Anlaşması bulunmaktadır. O bakımdan öncelikle ülkemizde üretilen balın uluslararası standartlara uygunluğuna büyük önem vermek, bu kapsamda ilaç kalıntısı sorununun önüne geçmek ve balda insan sağlığına zararlı katkı maddelerine izin vermemek, bunun için etkin bir denetim mekanizması kurmak gerekmektedir. Üreticilerimizin modern arıcılık yöntem ve teknikleri konusunda eğitilmeleri, bölgelere uygun ana arı ırkları

yetiştirilmesi, hastalık ve zararlılara karşı devlet desteğinin sağlanması, arı ürünlerini sigortalayacak yeni düzenlemelere gidilmesi ihracatımızın geliştirilerek bu potansiyelden daha etkin biçimde yararlanmamızı sağlayacaktır.

Son olarak belirtmek gerekir ki Ukrayna Krizi dolayısıyla NATO ve Avrupa Birliği Ülkeleri'nin Rusya'ya uyguladıkları yaptırımlar karşısında Rusya'nın AB'den gıda maddesi ithal etmeme kararı alması Türkiye açısından yeni ve önemli bir fırsat yaratmıştır. Rusya, gıda maddesi ihtiyaçlarını karşılamak üzere Türkiye piyasasına yönelmiştir. Bu aynı zamanda Türkiye'nin Rusya'ya bal ve öteki arıcılık ürünleri ihracatının da artması anlamına gelmektedir. Ancak Türkiye'nin bu pazarı iyi değerlendirmesi, 2002'de AB'nin Çin ambargosundan sonra bu pazara yoğun olarak girdiğinde yapılan hataları tekrarlamaması, standartlara uygun, ilaç kalıntısı olmayan saf ve temiz ballar ihraç edilmesi gerekir. Rusya pazarını "geçici" olarak görmek de doğru değildir. Türkiye bu pazara uzun vadeli yerleşmek için olabildiğince dikkatli davranmalı ve ihraç edeceği balın kalitesinden taviz vermemelidir. Bir kez daha vurgulamak gerekirse Türkiye'nin ihracatta geri kalması piyasa yetersizliklerinden değil, uluslararası standartlara uygun, fiyat ve maliyet yönünden rekabetçi mal arz edememesinden ileri gelmektedir.

KAYNAKÇA
 FAO, veritabanı
 Ordu Ticaret Borsası, Arıcılık, Eylül 2013.
 TÜİK veritabanı
 USAID: "The World Market for Honey Market Survey," September 2012
 USDA, CCD Progress Report, June 2011